

dr. Békés Ádám

**AZ EURÓPAI BÜNTETŐJOG – LUXEMBURGI ÉS
STRASBOURGI BÜNTETŐ ÍTÉLKEZÉS**

doktori értekezés tézisei

Témavezető: Dr. Belovics Ervin P.h.D., egyetemi docens

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és
Allamtudományi Kar
Doktori Iskola**

Budapest, 2010.

AZ ÉRTEKEZÉS TÁRGYA, TÉMAFELVETÉS

Az értekezés gondolati rendszere három újszerű megközelítést tartalmaz. Az egyiknek az az oka, hogy az elkészítés utolsó időszakában lépett hatályba a Lisszaboni Szerződés, amely lényeges módon átalakította az Unió korábbi intézményrendszerét és döntéshozatali mechanizmusát. Az ezt megelőző nagy gondolati ívű monográfiák (a szerzők elsősorban Karsai Krisztina és Ligeti Katalin) illetőleg mélyreható tanulmányok és cikkek, végül pedig széleskörben bemutatott jogesetek valamennyien a Lisszaboni Szerződést megelőző esztendőben íródtak. A szerző tehát abban a helyzetben volt, hogy a Lisszaboni Szerződést követően elsőként szóljon meg.

A „második pillér” az a tézis, hogy az Európai Közösségek joga (a Római Szerződés) és az Emberi Jogok Európai Egyezménye (Római Egyezmény) végso soron ugyanarról a torol fakad és mindkettő ugyanannak az Európának a jogi alapintézményei. Ezért az értekezés csaknem egyharmad részében az Emberi Jogok Európai Egyezményével, pontosabban az Emberi Jogok Európai Bíróságának (korábban a Bizottságnak is) a működésével és ítélezésével foglalkozik. Az ítélezés kapcsán az Egyezménynek csak néhány cikket tárgyalja, azokat amelyek büntetőjogilag jelentősek. Ezek: a joghatóságról szóló első cikk, az élethez való jogról szóló második cikk, a kínzás tilalmáról szóló harmadik cikk, a szabadsághoz és biztonsághoz való jogról szóló ötödik cikk, a tisztességes tárgyaláshoz való jogról szóló hatodik cikk és a büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül címet viselő hetedik cikk. (Ez utóbbi zárja magában a súlyosabb büntetőjogi rendelkezés visszaható hatályának a tilalmát.) Az említett cikkekkel összefüggő határozatok a büntetőjogi tárgyú ítélezésnek a legfontosabb pillérei, olyanok amelyek az adott eseten túl általános érvényüként is megjelennek. Figyelemmel arra, hogy a Strasbourg-i jog esetjog, a pillérben szereplő határozatok mintegy „precedensként” is érvényesülnek. Egyben arra törekedtem, hogy olyan határozatok is ismertessek, amelyek hatottak, illetőleg hatnak a magyar büntetőpolitikára is.

Az értekezés újszerűségének harmadik pillére a történelmi szemléleti mód. Ez azt jelenti, hogy az értekezésben tárgyalt intézményeket nem csak egy pillanatfelvétellel ragadja meg, hanem a történelmi fejlődés olyan dimenziójában helyezi el őket, amelyben a jelen – mint a múlt és a jövő intervalluma jelenik meg. Ebben az összefüggésben az európai jogfejlődés az európai történelem és ezen belül kultúrtörténet folyamatának a része. Ez a folyamat témánk szempontjából a római jog időszakában kezdődött, majd a kánonjogon, a reneszánsz és a humanizmus korszakán át a reformációig tovább folytatódott, - majd tovább gördült a felvilágosodás és a nagy francia forradalom korszakába. E folyamat utóbb említett szakaszaiban születnek meg a nemzetállamok, a nemzeti jogok és a parlamentarizmus kialakulásának korszakában a nemzeti jogok keretein belül születnek meg a jogállami garanciák. Az első világháborút megelőző időszakban, majd a két világháború között alakulnak azok a nemzetközi tudományos büntetőjogi társaságok, amelyek a nemzeti jogok közötti összefüggéseket keresik és újból egy univerzális jogi világkép felé mutatnak. A második világháború ezt a közeledést „szétbombázza”.

Ilyen elozmények után mintegy a második világháborúból levont következtetések végso logikájaként születik meg az emberi jogok eszméje, az eszmék gondozására megszületnek az intézmények. Ez az intézmény Európában az Emberi Jogok Európai Egyezménye, illetve az általa létrehozott „Bizottság”, illetve „Bíróság”. A Bíróság kompetenciája immár negyvenhét államra terjed ki.

Az Emberi Jogok intézményrendszerével idobelileg párhuzamosan jön létre a Schuman elvben megszületett ESZAK, EURATOM, és a „Hatok” Európája (EGK). Ebbol a rendszerbol születik majd meg évtizedek fejlődése során az Európai Unió. Az Európai Közösségek keretein belül megalakuló Európai Közösségek Bírósága biztosítja az alapot arra, hogy 2009. december 01. napjától immár a teljes uniós jog vonatkozásában hatáskörrel rendelkezo Európai Unió Bírósága muködjön.

Megjegyzendo, az Unió huszonhét tagállama egyszersmind az Emberi Jogok Európai Bírósága tagjaként is muködik. A két intézményrendszer végso soron összekapcsolódik.

Az Európai Unió és az Európa Tanács intézményei földrajzilag egy érdekes körívben helyezkednek el: Brüsszel, Luxemburg, Strasbourg. Az Unió Bírósága Luxemburgban muködik, az Európa Tanács Bírósága: az Emberi Jogok Európai Bírósága pedig Strasbourgban. Érdekes módon az elméleti közelséget a fizikai közelség is kifejezi, hiszen az Európai Unió Parlamentjének épülete Strasbourgban van, mindössze párszáz méterre az Emberi Jogok Európai Bíróságának épületétol és valamivel messzebb az Európa Tanács épületétol, ahol az Európa Tanács parlamenti közgyűlése ülészik. A földrajzi közelségen túl az Unió alapokmánya kifejezésre juttatja, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményét alapintézmények tekinti. Végül: mindkét nagy európai intézményrendszer szimbólumai a tizenkét csillagos zászló és az Örömdóda, mint himnusz...

Értekezésemben többször visszatér az a gondolat, hogy nehéz meghatározni az európai büntetójog fogalmát és jelentos feladatot ró a téma iránt érdeklodore az is, hogy a realitásokhoz leginkább közelítő képet alkosson az európai büntetójog jövőjéről. Úgy gondolom, hogy értekezésem célját és eredményét akként lehet összefoglalni, hogy megpróbáltam feltárni az Európai Unió felépítéséből és muködési rendszeréből eredo szükségszerűségek által determinált pályát, amely merítkezik a közösségi jog szerves fejlődéséből, az emberi jogok bírói gyakorlatából, haladva a nemzetek feletti büntetohatalom lehetőségeinek felvázolásáig. Mindenképpen kimutatható ugyanis a az európai büntetójog és a nemzeti büntetójogok közötti kölcsönhatás, az ellobbi szerepének erősödése mellett.

Meggyozodésem, hogy a büntetopolitika nem létezhet önmagában; olyan vezérloelvként, amely nincsen tekintettel a bírói gyakorlatra. A büntetopolitika lényege éppen abban fogható meg, hogy a múlt tapasztalásán alapuló jogszabályalkotás milyen hatást gyakorol a jelen jogalkalmazásában, és e ketto kölcsönhatása folytán mit üzen a jogalkotónak, mint a büntetopolitika atyjának. Helyes volt a büntetójog világában megvalósított módosítás, módszertani változtatás, vagy éppen a jövőben a társadalmi folyamatok ismeretében további

feladatokat kell teljesítenie a büntetopolitika által vezérelt jogalkotásnak. Tekintettel azonban arra a tényre, hogy a Magyar Köztársaság és annak igazságszolgáltatása új dimenziókba lépett az Európa Tanácshoz, majd az Európai Unióhoz való csatlakozása révén, a büntetopolitikát már csak e kiegészült dimenzióban lehet értelmezni. Ezért fontos tehát ismerni az Európai Bíróság, az Emberi Jogok Európai Bírósága büntetőjogi vonatkozású gyakorlatát és az Európai Unió jelen téma szempontjából releváns intézményrendszerét.

Az európai büntetőjog és a nemzeti büntetőjog, büntető igazságszolgáltatás rendszerében bizonyos jövőben bekövetkező kölcsönhatások felismerése már most is lehetséges. Úgy gondolom, hogy a legmarkánsabb változást az Európai Ügyészség tényleges megalapítása fogja jelenteni, új szereplot hozva a vádhatósági munkába. Természetesen egy ilyen változás rendkívül sok alaki és tartalmi jellegű kérdést vet fel, az együttműködés formájától kezdve a hatásköri és illetékességi szabályokon át a nyomozási, nyomoztatási és vádképviselési feladatok mindennapos munkájának ellátásáig. Az ügyészségnek erre a változásra fel kell készülnie, hiszen az már nem kérdés, hogy e szupranacionális vádhatóság létrejön-e, és egyre inkább nem kérdés már létrejöttének időpontja sem.

Nyilvánvaló, hogy az Europol fejlődése elobb-utóbb a nyomozati szerveknél is komoly hatásköri és illetékességi kérdéseket fog felvetni. A nyomozati jogkörök ütközésének feloldása új szemléletmódot is igényel a nemzeti hatóságoktól, amelynek vezérmotívumának az együttműködésre kell épülnie. A nemzeti büntetőjogi hatóságoknak nem szabad az Unió intézményekben sem konkurenciát, sem pedig a hatáskört elvonó idegen képét látnia, hanem egy olyan együttműködési partnert kell észlelnie, amelyikkel hatékonyabb, és a modern büntetésre jobban reagáló nyomozati munka teljesíthető. Persze mindez igényli a felkészült és idegen nyelveket beszélő apparátus kinevelését, és az intézmények közötti együttműködésre nyitott, az európai büntetőjog intézményeivel megbarátkozott vezetés hatékony irányítását. Nyilvánvalóan a jelenlegi büntetőjogi együttműködési keretek kiegészítése újabb és újabb kihívásokat teremt, amelyeket a joggyakorlatnak meg kell válaszolnia. Gondolhatunk itt az európai elfogatóparanccsal kapcsolatos jogállami büntetőjogi felvetésekre, a ne bis in idem elvének helyes alkalmazására, az emberi jogi garanciák széleskörű katalógusának effektív biztosítására, és a sor hosszan lenne folytatható.

Az itt említés szintjén érintett feladatok és nehézségek megoldása és leküzdése csak akkor lehetséges, ha tisztában vagyunk az uniós jog tartalmával, jogforrásaival és a kialakult joggyakorlattal. Kellemetlen meglepetés érheti azt a nemzeti jogalkalmazót, aki a végsőkig kitarthat a nemzeti büntetőjog elefántcsonttoronyának érinthetetlensége mellett. Napjainkban a büntetőbíró egyidejűleg az Európai Unió bírójának is; az ügyész a vádirat szerkesztés során nem tekinthet el a közösségi joganyagtól; az ügyvéd nem nyújthat hatékony védelmet az Európai Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlatának ismerete nélkül. Ebből a szempontból értekezésem talán a szükséges minimumnak tekinthető, hiszen kitér a jogfejlődés okaira és történetiségére, az alapító szerződések releváns tartalmára, az intézményfejlődésre és nem utolsósorban a bírói gyakorlatra.

A jogalkalmazóban tudatosítani kell, hogy amennyiben ismeri a magyar jogot, úgy tudása még a legnagyobb elhivatottság esetén is hiányos lesz. Mindinkább igazgá válik, hogy az uniós jog ismerete nélkül – amely, ha belegondolunk akkor lényegében a nemzeti jogszabályainkkal együtt élő koherens egésznek alkot – nem lehet biztonsággal egy ügyben sem tanácsot adni, sem pedig dönteni, mert a már megszerzett rutin értéke az uniós jog eloretörésével exponenciálisan errodálódik.

Az európai büntetőjogot, mint rendelkezések halmazát az Unió büntetőpolitikája motiválja és irányítja. Bárd Károly kiemeli¹, hogy európai büntetőjog létezésre csak akkor adhatunk igenlo választ, amennyiben a büntetőjog nem kötődik a nemzeti tradíciókhoz, egy ország, egy nép jogi kultúrájához, hogy az egységesítés vagy regionális harmonizáció eleve kudarcra lenne ítélve. Figyelembe kell venni, hogy az Európai Közösségek és később az Európai Unió büntetőpolitikáját gyakorlati indokok teremtették, ahogy azt Ligeti Katalin is hangsúlyozza.² A büntetőpolitika nem öncélúan alakult az Európai Közösségek és Unió politikai fórumain. A bunözés nemzetközivé válása szükségessé tette a tagállamok feletti bunügyi együttműködés elmélyítését, hiszen a határon átívelo bunözés jelentos lépéselonybe került a belso piac és a határok nélküli Európa kialakulásával. Ezt az ütemet a nemzeti bunüdözés és büntető igazságszolgáltatás nem volt képes követni. Ahogyan Ligeti helyesen megállapítja, létrejöttek új dimenziójú buncselekmények és elkövetési módok, amelyekre nem lehetett a meglévo eszközökkel reagálni. Tudomásul kellett venni, hogy a nemzetközi bunügyi együttműködés intézményei nem tudják már kiszolgálni a fokozottabb bunözés miatti elvárásokat. Nyilvánvaló indok volt továbbá az is, hogy a tagállamok nem helyeztek kello hangsúlyt a Közösségek jogtárgyainak védelmére. A nemzeti hatóságok vagy nem, vagy csak alacsonyabb hatékonysággal léptek fel a közösségi szintu – lásd közösségi költségvetés – vívmányok és jogtárgyak védelmében.

Az európai büntetőjog fejlődése azonban a nemzeti szuverenitás részleges feladásának az elfogadásával is jár. Amennyiben elfogadjuk, hogy a büntetőjog, mint az állami büntetomonopólium alapjaként is felfogható, akkor a büntetőjog az állami szuverenitás megjelenési formájaként is megfogalmazható. Márpedig egy állam a szuverenitását nem szívesen áldozza fel, még ha a célok kelloen magasztosak is, és az okok pedig megkérdőjelezhetetlenül helyesnek tunnek. Jakab András részletesen fejtette ki alternatívákat is felvázoló tanulmányában³, hogy sok esetben a tagállamok nem hajlandóak tudomást venni nemzeti szuverenitásuk „európai” kihívásairól. Hajlamosak a politikusok elhiteni önmagukkal, hogy az Európai Unió fejlődésével nemzetállamuk szuverenitása tekintetében nem történt semmi. Ezt különösen azért is tehetik meg, mivel a szuverenitás nem formáljogi formában jelenik meg, hanem politikai tartalommal telítve, politikai nézetek összecsapásának területeként. Jól mutatja ezt a problémát az európai ügyészség alapításának elodázása a nagyobb, nettó befizeto tagállamok részéről, akiknek elvileg a közösségi

¹ Bárd Károly: Az Európai Emberi Jogi Egyezmény szerepe az „európai” büntetőjog kialakításában, in: Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/3. 4. p.

² Ligeti Katalin: Az Európai Unió büntetőpolitikája, in: Állam - és Jogtudomány, XLIII. évf. 2002, 73-97. p

³ Jakab András, A szuverenitás fogalmához kapcsolódó kompromisszumos stratégiák, különös tekintettel az európai integrációra, In: Európai Jog, 2006/2. 3-14. p.

költségvetés védelme fontosabb lehetett volna. Az euro szkepticizmustól függetlenül azonban az Unió intézményeinek jogfejlesztése számos lépést tett az európai büntetőjog megalapozása végett.

Értekezésem elején a nyitott és modern dogmatikus megközelítés fontosságát hangsúlyoztam, amely állásponantom szerint értekezésem végére talán még hangsúlyosabbá vált. A magyar büntető anyagi- és eljárásjog és a mindenkori magyar kormányok által idorol idore alakított büntetopolitika elképzelhetetlen az uniós jog behatásai nélkül. A feladat tehát adott: ismerd meg az uniós jogot, szintetizáld a nemzeti joggal és igyekezz helyesen alkalmazni, függetlenül attól, hogy bíró, ügyész, ügyvéd vagy nyomozó vagy. Az európai büntetőjog sikere rajtad is múlik, mert nem csupán magyar jogász vagy, hanem az Európai Unió területén élő és dolgozó magyar nemzetiségu jogász.

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

A magyar jogirodalomban számos tanulmány jelent meg szakfolyóiratokban – Európai Jog, Magyar Jog, Ügyészek Lapja, Acta Humana - az európai bunügyi együttműködéssel és büntetőjoggal kapcsolatban, illetve ismert néhány összegző mű, mint például Karsai Krisztina monográfiája, Ligeti Katalin és Kondorosi Ferenc által szerkesztett kézikönyv, Farkas Ákos büntetőjogi együttműködésről írt monográfiája, illetve Ligeti Katalin monográfiája. A Strasbourgi joggyakorlattal kapcsolatban Bárd Károly és Grád András neve fémjelzi a tudományos szakirodalmat. Mindezek ismeretében értekezésem során nem törekedhettem arra, hogy az európai büntetőjog és az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát illetően a tudományos teljességre törekedjek, hiszen azt nagy tiszteletnek örvendő elismert tudósok már magas színvonalon megtették, illetve értekezésem terjedelmi korlátai is meghatározóak voltak.

Munkámmal sokkal inkább e tudományos megállapítások és állásponatok szintetizálásával olyan sajátos válogatású összegzést kívánok nyújtani, amelynek vizsgálata választ ad arra, hogy a magyar büntetőjog – legyen az az anyagi vagy eljárásjog világa – milyen kihívások elé néz a jövőben, és milyen értéktöbbletet kapott és kaphat a jövőben az Európai Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlatának ismeretében.

Utóbbi keretében részletesen tárgyalom az Emberi Jogok Európai Bírósága működését az egyes elbírált ügyek alapján, amelyek azonban természetesen nem merítik ki a joggyakorlat teljességét. Működése során a Bíróság eddig (különösen 1998. november 1. óta,) vagyis az állandó Bíróság működésének első napjától számítva több tízezer ügyet tárgyalt. Az elbírált ügyek teljességének nyilvántartására csak speciális gyujtemények lehetnek alkalmasak, az ügyek magyarázatára pedig csak kommentárok hivatottak. Nálam a kiválasztás egyik szempontja az volt, hogy az Egyezményben tárgyalt jogok közül csak a büntetőjogilag releváns cikkeket tárgyalom. A kiválasztás második, vagyis szukító szempontja a Bíróság ítéletének a jogalkalmazásban játszott kiemelkedő szerepe. Arról van szó, hogy a sok ezer büntetőügy közül melyek azok a tartópillérek (vagy legalábbis e pilléreknek egyes fontos

példányai) amelyek a jogalkalmazás szempontjából meghatározó jellegűek. Végül szempont volt az egyes ítéleteknek az európai történelem egyes állomásaival összefüggő szerepe.

Az Egyezmény feldolgozása a magyar irodalomban széleskörű. Kézikönyvet írt dr. Grád András: Strasbourgi Emberi Jogi Bírászkodás kézikönyve. A magyar ügyekre vonatkozó tanulmányok: Weller Mónika és Teplán Attila által írt Magyar ügyek Strasbourghban, Karsai Dániel két tanulmánya: Magyar ügyek Strasbourghban 2000-2004, Magyar ügyek Strasbourghban 2005-2008. Idegen nyelvű mű magyar fordításban jelent meg: Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata.

Az egyetlen tudományos monográfia szerzője Bárd Károly. A monográfia címe: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben. – emberijog-dogmatikai értekezés. Bárd Károly műve az Egyezmény 6. cikkét elemzi. A címből is kitűnik az elemzés módszere a dogmatika. A mű olyan magasságokat és mélységeket jár be, hogy az dicséretére válik nem csak a magyar büntetőjogi dogmatikának, hanem az Európa-szerte ismert teljes emberi jogi tudományos irodalomnak is.

Értekezésemben igyekszem hangsúlyt fektetni arra, hogy a közösségi és uniós jogra való hivatkozás megkülönböztetett legyen, amennyiben az az adott témánál releváns. Mindazonáltal, mivel értekezésem mégis a büntetőjog világába tartozik, e diszciplínához szeretnék hozzá maradni és figyelmem fókuszát erre irányítom. A nemzetközi közjog fogalmi tisztaságát, a közösségi és uniós jog közötti különbségtételt az európai büntetőjog vizsgálata során – a téma specialitása, és szerkezetileg harmadik pilléres természetűe folytán – nem tudom visszaadni, illetve más jogágak tudósainak munkáját nem bitorolva, nem is vállalhatom fel. Éppen ezen indokokra tekintettel, értekezésemben általánosan az „uniós jog” megnevezést alkalmazom, amely így egységesen utal az Európai Közösségek és az Európai Unió jogára. Fogalomhasználati megfontolásomat erősítette az a tény is, hogy 2009. december 01. napján hatályba lépett a Lisszaboni Szerződés, amely megszünteti a hárompilléres szerkezetet, továbbá 1. cikkének harmadik bekezdésében deklarálja, hogy az Európai Unió az Európai Közösség helyébe lép és annak jogutódja. Világos azonban, hogy az alapelvek és az intézmények fejlődése vonatkozásban az első és második pilléres joganyag az irányadó, amely így a közösségi jog hivatkozást alapozza meg. Abban az esetben azonban, ha kizárólag a büntetőjogi együttműködésre koncentrálna vizsgáljuk a joganyagot, úgy az már harmadik pilléres természetűe folytán az uniós jog elnevezést kell, hogy viselje.

Értekezésemben négy intézmény működését és fejlődését ismertetem részletesen: Europol, Eurojust, Olaf, Penaltet. Említést teszek a Frontex működéséről is a Stockholmi Program vonatkozásában. Mindez nem egyfajta kötelező feladat az értekezésemben, mivel nagy jelentőségük van az európai büntetőjog fejlődésében és jövőbeni irányultságában.

Értekezésemben nem kívántam részletesen az Európai Bíróság – amelynek helyes megnevezése 2009. december 1. óta az Európai Unió Bírósága – felépítését, működését

ismertetni, csupán azon változásokat kiemelni, amelyeket a Lisszaboni Szerződés a Bíróság vonatkozásában eredményez.

A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Az Európai Unió büntetőjogának szükségessége

A Lisszaboni Szerződéssel eldőrdült a rajtpisztoly és csak az a kérdés, hogy az elkövetkezendő néhány évben az uniós jogalkotó mekkora figyelmet szentel az európai büntetőjog területének. Az, ami a Római Szerződés aláírásakor még elképzelhetetlen volt, az ma már a szükséges kategóriájába tartozik. Ha elfogadom axiómaként, hogy egy állam szuverenitásának egyik eleme a büntetőjogban rejlik, akkor a büntetőjog világába az uniós jog beengedése e szuverenitás valamilyen mértéku feladását is jelenti. Nézőpont kérdése, hogy a „valamennyit” nagyon picinek, vagy nagyon soknak látjuk. Amikor az Európai Közösségek tagállamai csak közös piacra vágytak, akkor fel sem merült az ehhez tartozó büntetőjogi rendelkezések közösségiesítése. Látni kell azonban, hogy az európai közös piac és gazdaság fejlődése kikényszerítette magának a mindteljesebb jogi szabályozást és az ehhez tartozó intézményrendszert. A tendencia világos volt: egy olyan entitás kezd kialakulni, amelynek van parlamentje (Európai Parlament), van kormánya (Európai Bizottság), van bankja (Európai Központi Bank), vannak szakpolitikáért felelős intézményei (Európai Tanács) s az évek során lett saját pénze is. 2009. december 1-je óta deklarálta van saját lakossága is. Ha a nemzetközi közjog fogalomrendszerében a terület és határ tartalmát is meghatároznánk, igen közel állnánk az állam fogalmához, egy európai egyesült államok megszületéséhez.

Egy jogrendszer nem létezhet büntetőjog nélkül, hiszen a jogszabályok és társadalmi viszonyok megszegése következmények nélkül maradna. Ha ez utóbbi fejtegetést elfogadjuk, akkor kérdéses, hogy miért kell csodálkozni az Európai Uniónak a büntetőjog irányában érzett igényével kapcsolatban. Nem létezhet sem állam, sem jogrendszer a megfelelő büntetőjog és az ezt alkalmazó intézményrendszer nélkül. Így az elmúlt évtizedek fejlődése eleve arra determinálta az Európai Uniót, hogy saját büntetőjogi jellegű rendelkezéseket és ehhez kapcsolódó intézményeket alkosson. Mindez szükségessé és elengedhetetlenné vált, nem törodve azzal, hogy ez a féltve orzött szuverenitást hogyan fogja érinteni.

Az európai büntetőjog fogalma

Értekezésem egyik alapvető feladata volt, hogy az európai büntetőjog fogalmának meghatározását megfogalmazzam. „Az európai büntetőjog európai területen euro-büntetőjogi elkövetést követ el, amely miatt európai rendőrség nyomoz, majd európai ügyészség vádat emel az európai büntetőbíróság előtt, és az ott született elmarasztaló ítéletet európai

büntetés-végrehajtás foganatosítja.”⁴ Ez az utópisztikus kép némileg talán furcsa, ahogyan Nagy Ferenc professzor ezt kiválóan érzékelteti. Jelentése ugyanis az lenne, hogy az Európai Unió átveszi a tagállami büntetőhatalom minden apró részletét, és egységes büntetőtudományrendszert és büntető igazságszolgáltatást alkot. Nagy professzor arra a következtetésre jut, hogy az európai büntetőjog magába olvasztja az Európai Unió büntetőjogi jellegű normáit, valamint az Európa Tanács büntetőjogi tárgyú egyezményeit. E heterogén halmazra leginkább, mint az európai jogi gondolkodás szupranacionális eredményeként lehet hivatkozni.

De mit jelent valójában az Európai Unió a büntetőtudományok számára? Létezik az Európai Uniónak büntetőjoga? Beszélhetünk európai büntetőjogról? Ezekre a kérdésekre nem tudunk egyértelmű és megnyugtató választ adni. Az Európai Uniónak nyilvánvalóan van büntetőpolitikája, amellyel a tagállamok gondolkodását, látásmódját koordinálni kívánja. Azonban európai büntetőjogról, mint homogén tárgyú rendelkezések jogát képező halmazáról nem lehet szó. Amint azt Karsai Krisztina kiemelte: „bár politikailag jól cseng, nem felel meg a jog által támasztott egzaktági követelményeknek, már amennyiben ezt a kifejezést jogi kategóriaként kívánjuk alkalmazni”⁵, így formáljogi értelemben európai büntetőjogról nem lehet beszélni.

Ha az európai büntetőjogot nem a nemzeti jog pozitívista tesztjének vetjük alá, hanem mint az Európai Unió büntetőpolitikájának célját és egyben eszközét tekintjük, akkor helyes lesz az a megállapítás, hogy az európai büntetőjog leginkább az Európai Unión belüli büntető és rendőrségi együttműködést szabályozó normák halmaza. Értekezésemben az európai büntetőjog fogalmát ez utóbbi meghatározásban használom.

A jogforrási hierarchia újragondolása

Azt lehet tapasztalni, hogy a jogszabálytan oktatásakor a tudomány képviselői az uniós jogot, mint jogforrást egyszerűen beolvasztották a nemzetközi jogba, mint a jogforrási hierarchia csúcán elhelyezkedő alaki jogforrásba, talán a kérdés gyakorlati jelentőségének felismerése hiányában. Márpedig a nemzetközi jog és az uniós jog alapvető különbségeket hordoz alaki és anyagi értelemben is, így az azonos jogforrási helyen való kezelésük biztosan nem felel meg a pozitívista jogfelfogásnak, és a jogforrási hierarchia elveinek.

A nemzetközi jog és uniós jog különbözőségeként a teljesség igénye nélkül említhetőek olyan tulajdonságok, amelyekben egyértelműen ellentétes jelleggel bírnak. Az értekezésemben bemutatott ellentétek alapján könnyű belátni, hogy a jogforrási hierarchiában a nemzetközi jog és a közösségi jog összemosása már csak a pozitívista jogtechnika szempontjából alakilag is aggályos megoldás. Azonban a megoldás tartalmi szempontból is hibás, mivel a nemzetközi jog és az uniós jog egymásra való viszonya is külön vizsgálendő.

⁴ Nagy Ferenc, Az Európai büntetőjog fogalmáról, in. Európai Jog, 2001/1. szám, 5-7. p.

⁵ Karsai Krisztina: Magyar büntetőjog az európai integráció sodrában, Jogtudományi Közlöny, 2001/3. sz.

Könnyen belátható az is, hogy az Európai Unió tagállamai általában egységesen érintettek multilaterális szerződésekben, nemzetközi egyezményekben, hiszen éppen a közös történelmi múlt és demokratikus szemlélet az Európai Közösségek, illetve az Európai Unió bázisa. Mindezek alapján tehát az állapítható meg, hogy a nemzetközi jog és az uniós jog kollíziója esetén a nemzetközi jog primátusát kell elismerni. Márpedig ezen elv kimondásával egyidejűleg azt is állítjuk, hogy a nemzetközi jog és az uniós jog nem jelentheti ugyanazt a jogforrást, ugyanazon hierarchikus ranghellyel, azaz nem tekinthetőek egyenértékűnek.

A fentiek következményeként a jogforrási hierarchiáról alkotott elméletet akképpen kell átformálni, hogy a nemzetközi jog és az Alkotmány jogforrási hierarchiában elfoglalt helyei közé az uniós jog önálló jogforrásként beékelődik.

A Lisszaboni Szerződés a pilléres rendszer megszüntetésével talán egyszerűsíti a nemzeti jog és az uniós jog közötti viszonyt. Ugyanakkor a két jogrend közötti érintkezések újabb és újabb problémákat vetnek fel érintve az alkotmányjog és témám szempontjából a büntetőjog területeit.

A Lisszaboni szerződés hatása a jogállami büntetőjog alapelveire

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével egyidejűleg a magyar Alkotmány 57. § (4) bekezdése is módosult. Ezáltal új értelmet nyernek a jogállami büntetőjog alapelvei, hiszen minden eleme kitágul az uniós jogi vetülettel. A nullum crimen sine lege elve nemcsak a magyar büntető törvény viszonylatában értelmezhető, hanem egyidejűleg az uniós jogra is vonatkoztatható. Az ultima ratio-s elv az állam büntető hatalmának szükséges és arányos gyakorlásán túlmutat az uniós jogrendszer védelme érdekében. Az időbeli hatály értelmezése jóval összetettebb feladatot hárít a jogalkalmazóra. A relevánsnak tekinthető jogban való tévedés – társadalomra veszélyességben való tévedés – esetei vélhetően halmozódást mutatnak az uniós jog értelmezési nehézségei miatt. Az analógia tilalmát vertikálisan az uniós jogra is ki kell terjeszteni.

A Lisszaboni Szerződés eredményei és várható hatásai

A 2007. december 13. napján elfogadott, és 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés végso soron zöld utat engedett az egységes európai büntetőjog kialakulásához. A Lisszaboni Szerződés célkitűzése, hogy felszámolja azt a demokratikus deficitet, amely megnyilvánul az Unió állampolgárai és az Európai Unió irányítása között. Számos tanulmány szól ugyanis arról⁶, hogy a demokratikus társadalmakra épülő Európai Unió hiába rendelkezik Európai Parlamenttel, ha az túlságosan távol van az állampolgároktól, és

⁶ Ligeti Katalin: Az európai büntetőjog legitimitációja, Györgyi Kálmán-jubileum, 2004. 373-387 p.

hatásköre is csekélynek mondható az Európai Unió ügyeit tekintve. Éppen ezért, az Európai Parlament új hatásköröket kapott a jogalkotás területén. A Lisszaboni Szerződés megszünteti a három pilléres közösségi jogi rendszert, amelynek eredményeként a bünygyi együttműködés immár a rendes jogalkotás hatálya alá tartozik.

A Lisszaboni Szerződés 83. cikkének 1. bekezdése úgy rendelkezik, hogy a Parlament és a Tanács a rendes jogalkotási eljárás keretén belül, irányelvekben meghatározva szabályozási minimumokat állapíthat meg, buncselekményi tényállások, és azokhoz kapcsolódó büntetési tételek vonatkozásában.

A Lisszaboni Szerződés 84. cikke szerint lehetősége van az Európai Parlamentnek és Tanácsnak, a rendes jogalkotási eljárás keretein belül intézkedéseket állapítson meg a bunmegelőzés terén a tagállami intézkedések támogatására. Ennek az intézkedésnek azonban már csak jogszabálytani szempontból sem célja a tagállamok nemzeti normáinak harmonizációja.

A Lisszaboni Szerződés 85. és 86. cikkei külön említést tesznek a Eurojust-ról, és immár első alkalommal az Európai Ügyészségről. A 85. cikk (1) bekezdése szerint a Eurojust feladata a két vagy több tagállamot érintő, a határokon átvétele bunözéssel szembeni fellépés biztosítása oly módon, hogy a súlyos buncselekmények bunüldözését és a büntetőeljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok közötti koordinációt és együttműködést támogatja. Az Eurojust a munkája során felhasználja az Europol által végzett operatív cselekményekből nyert információkat. Feladatának elvégzése érdekében az Európai Parlament és a Tanács a Eurojust felépítésére és tevékenységére rendeletet alkot.

Mindazonáltal már a Lisszaboni Szerződés is meghatározza azt a három esetkört, amely feltétlenül a Eurojust feladatkörébe tartozik: 1. különösen az Unió pénzügyi érdekeit sértő buncselekmények vonatkozásában javaslatétel a nemzeti hatóságok felé a büntetőeljárás megindítására; 2. az így kezdeményezett, több tagállamot érintő büntetőeljárások összehangolása; 3. a több tagállamot érintő igazságügyi együttműködések során a joghatósági összeütközések feloldása, és együttműködés az Európai Igazságügyi Hálózattal.

Minden bizonnyal a jövőre vonatkozó legfontosabb lépés az Európai Ügyészség létrehozása, amelynek alapjául a jogalkotó a Eurojust-ot választotta. Ezen intézményi transzformáció a Tanács különleges jogalkotási eljárása körében elfogadott rendeletben lehetséges, amelyhez elozetesen szükséges az Európai Parlament egyetértése. Valószínűsíthetően az Európai Ügyészség létrehozásáról szóló Zöld Könyv sikertelensége motiválta e körben is a megerősített együttműködés lehetőségét. Ez a rendelkezés viszont azt vetíti előre, hogy a Eurojust alapjain felépülő Európai Ügyészség önmagában nem szüntetné meg a Eurojust intézményét.

A Stockholmi Program célkitűzései

A Lisszaboni Szerződés új perspektívákat nyit az uniós jogalkotás számára a három-pilléres rendszer megszüntetésével. Az ennek alapján fejlődő optimizmus hatja át a Bizottság 2009. június 10. napján elfogadott és az Európai Parlament, valamint az Európai Tanács által 2009. decemberében tárgyalta Stockholmi Programot, amely a Tamperei és a Hágai Program folytatásának tekinthető.

Természetesen a Program kiemeli azokat az eredményeket, amelyeket az elmúlt 10 évben az Unió elért, mindazonáltal mégis azt tapasztalhatjuk, hogy a célkitűzések tekintetében ismétlődések vannak a már említett két korábbi programhoz képest. Problémaként említi, hogy a bünygyi területet érintő jogszabályok kikényszeríthetősége csorbát szenved azáltal, hogy az Európai Bíróság joghatósága korlátozott, illetve, hogy a Bizottság nem indíthat jogsértési eljárást. A Program szerint változatlan problémaként jelentkezik az illegális migráció, a hatékony igazságszolgáltatás korlátozott elérhetősége, a számítástechnikai bűnözés növekedése, a terrorizmus változatlan aktivitása és a határon átvéló szervezett bűnözés elleni fellépés alacsony hatékonysága. Érdekes megemlíteni azokat a statisztikai számokat, amelyek a program alapvetéseiként is szolgálnak.

A 2010-2014-ig meghatározott Program középpontjában „a polgárok Európájának megalkotása” áll. Ez a szlogen-szerű meghatározás egészen új értelmet nyer akkor, ha tekintettel vagyunk a Lisszaboni Szerződés 8. Kiegészítő Jegyzőkönyvére. Eszerint az Európai Unió csatlakozott az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről Szóló Európai Egyezményhez. Bár utóbbi szimbolikus jelentőségű politikai gesztusnak tekinthető, hiszen mindegyik uniós tagállam részese az Egyezménynek, de egy gondolati kitérőt megér.

Kérdéses lehetne ennek ismeretében, hogy az Európai Unió jogi aktusai, illetve az Unió szervei által folytatott eljárások tekintetében lehetségessé válik-e az emberi jogok megsértése esetén az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulni. Az EJEE 19. cikke és 32. cikke rendelkezései ugyanis felvetik a teljes alávetés elméleti kérdését. Tény ugyanis, hogy az EJEE-hez való csatlakozás kizárólag a teljes Egyezményhez és kiegészítő jegyzőkönyveihez való egységes csatlakozás formájában lehetségessé. Ez pedig jelentené a 19. cikk, amely az Emberi Jogok Európai Bíróságának megalakításának, továbbá a 32. cikk, a Bíróság joghatóságának az elfogadását. Ha ezen elméleti felvetés igaz lenne, úgy akár addig is eljuthatnánk, hogy az Európai Bíróság döntései az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt megtámadhatóak lennének az Egyezmény megsértése esetén. Gondoljunk csak bele ezen gondolat bizsergető furcsaságába. Azonban sokat nem szabad időznünk e teóriában.

A kérdésre adandó válasz ugyanis egyértelműen nemleges, tekintettel a Lisszaboni Szerződés 6. cikk (2) bekezdésére, amely világossá teszi, hogy „Ez a csatlakozás nem érinti

az Uniónak a Szerzodésekben meghatározott hatásköreit.” Továbbá ezt erősíti meg a már hivatkozott 8. jegyzokönyv 2. cikke.⁷

Valójában azonban az EJEE rendelkezései is kizárják az Európai Uniót, mint az EJEE részesét. Elfogadva azt a tényt, hogy az Unió jogi személy, azonban nem tekinthető államnak, ily módon nem tagja az Európa Tanácsnak, amelynek eredményeként nem lehet Magas Szerzodo Fél sem az EJEE vonatkozásában.⁸

E rövid, de annál lényegesebb kitéro után visszatérve a Programhoz, önmaga is megerosíti, hogy az Európai Bíróság és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatát egymásra való figyelemmel harmonikusan kell továbbfejleszteni, tekintettel arra is, hogy a szabadság, biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség alapvető értékeit tartalmazza az Unió Alapjogi Chartája.

A Program elotérbe helyezi a költséghatékony és a távolságban rejlo akadályokat leküzdo elektronikus kommunikációt, lehetővé téve eljárási cselekmények videokonferencián keresztül történő lebonyolítását. Ehhez azonban szükséges a közokiratok formai követelményeinek és hitelesítéseinek uniós szinten történő egységesítése. A legfontosabb fejlődés azonban a valódi európai bizonyítás-felvételi parancs. A Bizottság kiemelte ugyanis, hogy az eltéro hagyományokkal, kulturális örökséggel rendelkezo jogrendszerek eljárásjogát a bizonyítási eljárás és a bizonyítási elvek tekintetében egységessé kell tenni. Ennek megfeleloen a határon átnyúló ügyek vonatkozásában az eddigi jogi aktusok helyébe lépo egységes szabályozásra van szükség, ahogy az, az európai elfogató parancs vonatkozásában is célkituzés volt.

A bizonyítás felvételi parancsnak rögzítenie kell a bizonyítékok jogi kereteit, a bizonyítékok elfogadhatóságának minimális elveit és korlátoznia kell a tagállamok közötti együttműködés megtagadásának lehetőségeit. A Program megerosíti, hogy az Eurojust fejlesztését folytatni kell, és bár nem tesz említést az európai ügyészség lehetséges intézményéről, annak szükségessége és megvalósítására való törekvés a Programból kiolvasható.

A rendorségi együttműködés terén három pillérre épül a Program, az Europol, a Cepol és a Frontex együttműködésének elmélyítésére. A bizottsági nézőpont úgy tunik az Olaf-ot hanyagolja rendorségi együttműködés területén, hiszen csak információ cserét biztosító együttműködő szervnek tekinti. Ennek oka valószínűleg kettos, egyfelöl az Olaf bizottsági intézmény, másfelöl feladata az Europol-hoz képest meroben eltéro, hiszen a rendorségi

⁷ „2. cikk: Az 1. cikkben említett megállapodásnak biztosítania kell, hogy a csatlakozás nem érinti sem az Unió, sem az Unió intézményeinek hatásköreit. Biztosítania kell továbbá, hogy az abban foglaltak semmilyen módon nem befolyásolják a tagállamoknak az európai egyezményrel, és különösen annak jegyzokönyveivel, továbbá a tagállamok által az európai egyezmény 15. cikkével összhangban tett, az európai egyezménytől eltéro intézkedésekkel és a tagállamok által az európai egyezmény 57. cikkével összhangban tett fenntartásokkal kapcsolatos helyzetét.”

⁸ Az EJEE preambuluma ugyanis így kezdodik: „Az aláíró Kormányok, az Európa Tanács tagjai (...)”

eljárások előtt fejt ki tevékenységét, működésének nem célja a bunmegelőzés, és működését a közigazgatási büntetőjog területére korlátozza.

Az Európai Bíróság megváltozott hatásköre és esetjoga

A harmadik pilléres joganyag egységes uniós jogba való beépülésével a Bíróság általános elozetes döntéshozatali hatáskörébe került a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség vonatkozásában hozott normák összessége. Ezáltal a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés vonatkozásában a Bíróság elozetes döntéshozatali hatásköre kötelezővé válik, és nem függ többé az egyes tagállamok e hatáskört elfogadó és a Bírósághoz fordulásra jogosult nemzeti bíróságot meghatározó nyilatkozatától. Az átmeneti rendelkezések szerint azonban az elozetes döntéshozatal tárgyában e teljes hatáskör csak a Lisszaboni szerződés hatálybalépését követő öt év elteltével válik alkalmazhatóvá.

A Lisszaboni Szerződés 267. cikk utolsó bekezdése szerint a Bíróság a lehető legrövidebb időn belül határoz, ha bármely tagállami bíróság előtt folyamatban lévő ügyben olyan elozetes kérdés merül fel, amely fogva tartott személyt érint. Ezáltal maga a Szerződés szövege tartalmaz hivatkozást a 2008. március 1-jén hatályba lépett sürgősségi elozetes döntéshozatali eljárásra.

Ki kell emelni továbbá, hogy az átmeneti rendelkezésekről szóló 36. jegyzőkönyv 10. cikke szerint a Bizottság a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködéssel kapcsolatban elfogadott jogi aktusok – pl. kerethatározat - tekintetében a már korábban említett öt éves időszak eltelté után kötelezettségszegés megállapítása iránti keresetet nyújthat be, amennyiben a jogi aktust ez idő alatt nem módosították, vagy helyébe új normát nem alkottak.

Értekezésemben kizárólag a Schengeni Egyezményvel, európai elfogatóparanccsal és a közigazgatási büntetőjoggal kapcsolatos ítéleteket dolgozom fel, annak kimutatása érdekében, hogy az Európai Bíróság milyen jogfejlesztő munkát végzett közvetlenül a büntetőjogi együttműködés terén.

A hazai irodalomban elsoként Karsai Krisztina, *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései* című monográfiájában⁹ imponáló alaposággal dolgozta fel az Európai Bíróság azon ítéleteit is, amelyek a büntető törvényi tényállások keretdiszpozíciós jellegéből adódóan magukba foglalták a közösségi jogot és ezáltal kihatással voltak a nemzeti büntetőeljárás végeredményére.

Az Európai Bíróság büntetőjogi tartalmú jogfejlesztő munkája összefügg a Schengeni Megállapodás Végrehajtásáról Szóló Egyezmény¹⁰ (SMVE) alkalmazásával és – a már

⁹ Karsai Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*. KJK-Kerszöv, Budapest. 2004. 1-263.p.

¹⁰ L 239/19, Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja, 2000. szeptember 22.

korábban említettek szerint - az Európai Tanács kerethatározatokban megvalósuló kodifikációs munkájában. Értekezésemben a ne bis in idem elvével kapcsolatban hét ítéletet dolgoztam fel. Az Európai Bíróság világossá tették, hogy a ne bis in idem elv nem csupán a kettős büntetés tilalmát tartalmazza, hanem már a kettős eljárást sem engedi. Etekintetben tehát túlmutat a nemzetközi büntetőjogi együttműködésben addig érvényesülő klasszikus változatán. E mélyebb értelmezés azzal is összefügg, hogy az ítéletek mindamyszor kihangsúlyozzák a kölcsönös elismerés elvét, azaz hogy a tagállamok elismerik és megbíznak egymás büntetőjogi rendszerében, így a többszöri összehasonlítás nem szükséges. Ennek az axiómának a segítségével képes a Bíróság önálló értelmezést nyújtani az SMVE 54. Cikkének, elvonatkoztatva az egyes nemzeti jogokban található eltérog dogmatikus felfogásoktól, a különböző törvényi tényállási megfogalmazásoktól vagy éppen a védett jogtárgyak eltérog büntetőpolitikai szemléletu védelmezésétől.

Az Európai Bíróság ítéletei megerosítotték az elfogatóparancs intézményét. Bár nyilvánvaló, hogy az európai elfogatóparancs még serdülökörát éli, az európai bunözés elleni küzdelemben már most jelentos változást hozott, hiszen garantálja, hogy a bunelkövetok ne lellessenek biztos menedékre az Unió határain belül. Ahogy a nemzeti hatóságok és az igazságszolgáltatás rendszere egyre inkább hozzászokik alkalmazásához, úgy válik az intézmény egyre hatékonyabbá. Az európai elfogatóparancs fontos mérföldkő a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló közös európai térség kialakításában, és talán ennek első kézzelfogható siker sztorija.

Az európai közigazgatási büntetőjog

Értekezésemben a közigazgatási büntetőjog fogalmát is külön vizsgáltam az Európai Elsofokú Bíróság ítéletein keresztül. A büntető-igazságszolgáltatás jó szándékú kritikusan számtalanszor ismétlik az eljárások elnehezülését, a cselekmény végrehajtása és az ezért kapott proporcionális büntetés végrehajtásának jelentos idobeli eltávolodását, a drága és kevésbé hatékony eljárást, amelynek reparatív jellege meg sem jelenik, vagy erosen a háttérbe szorul. Ezzel szemben a közigazgatási jog mindig törekedett a hatékony, az elore jól és részletesen szabályozott bürokratikus megoldások által biztosított gyorsaság, és bizonyos fokig a reparáció biztosítására. Mindezek tudatában nem nehéz az európai közigazgatási büntetőjognak szimpatizánsokat keresni, hiszen az lehet gyors és hatékony, biztosítva ugyanakkor a represszív igényt. További érv, hogy ezzel egyidejuleg teljesíti a dekriminalizációra való törekvést, amely szintén az utóbbi két évtized büntetőpolitikai és jogalkotói igénye. Utóbbi érv persze paradox, hiszen az Európai Unió a dekriminalizációra hivatkozva épít egy olyan rendszert, amellyel egyre inkább közelebb akar kerülni a szupranacionális büntetőpolitikai és egységes európai büntetőjog megvalósításához. Ahogy Kis Norbert megfogalmazza¹¹, a közigazgatás büntetőhatalmának erosödése három tendenciát követ: 1) az Unió szupranacionális szankciórendszerének fejlődése, 2) a tagállami

¹¹ Kis Norbert, Szupranacionális szankciók és eljárás, in. Az Európai Büntetőjog Kézikönyve, szerk: Kondorosí – Ligeti, Magyar Közlöny Lap és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 375.p.

jogharmonizációban a büntetőjogi eszközöket helyettesítő alternatív szankciós mechanizmusok kifejlesztése és 3) a tagállamok nemzeti szankciópolitikájának a büntetőjogtól eltérő alternatív továbbfejlesztése.

Értekezésemben arra kerestem a választ, hogy mit is jelent szupranacionális szinten a közigazgatási büntetőjog, és milyen hatással van ez a nemzeti büntetőjogra, illetőleg a kialakítandó egységes európai büntetőjogra. Meggyozódésem azonban, hogy e kérdést nem lehet egy aspektusból megválaszolni. Míg a nemzeti büntetőjogok alapvetően a természetes személy büntetőjogi felelősségére épülnek, addig a versenyjogban gazdasági társaságok állnak az eljárások fókuszában. A büntetőeljárások ügydöntő határozatai bíróság előtt, kontradiktórius eljárás során születnek, míg a közigazgatási büntetőjogot magában foglaló versenyjogban e kettő közül mindegyik hiányzik. A közigazgatási büntetőjog eloszeretettel hangsúlyozza a szankció intézkedés jellegét, illetve azt sok esetben bírságnak nevezi, elkerülendő a kizárólagosan a büntetőjog tárgyát képező büntetés fogalmát. Persze a gyakorlatban a kettő között nagyon nehéz lenne különbséget tenni. Az azonban nyilvánvaló, hogy önmagában a büntetés fogalmának használatától való tartózkodás is a büntetőjog és annak garanciáitól való éles elkülönülést szolgálja.

A legnagyobb „hasonlóság” talán az alapvető jogok tekintetében található, azonban a paradigmák eltérőek. A büntetőeljárásban fel sem merül például az Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkének korlátozottsága, míg a versenyhatósági eljárásokban a Bíróság ezt nem tartotta egyértelműnek. Nagyon plasztikus tehát a Bíróság azon törekvése, hogy a feltétlenül megtartandó alapvető jogok mellett, akár jogfejlesztéssel is biztosítsa a közigazgatási büntetőjog gyorsabb és hatékonyabb jellegét.

Ha szem előtt tartjuk, az európai közigazgatási büntetőjog valódi célját, amely egyfajta hiánypótlást biztosít, úgy a garanciális elemek korlátozottságán már nem szabad felületesen átsiklanunk. Nem mondhatjuk ugyanis azt, hogy e versenyhatósági eljárások legfeljebb csupán gazdasági társaságokat fognak érinteni, és legrosszabb esetben is csak a jogi személy büntetőjogi felelősségének megalapozásához vezethet. Álljon itt egy gondolat-kísérlet mindezek megcáfolásaként. Tegyük fel, hogy a Bizottság egy magyar cég, vagy Magyarországon történő gazdasági tevékenységgel kapcsolatban a versenykorlátozó kartell-megállapodás gyanúját veti fel. Tegyük fel azt is, hogy az eljárás marasztaló határozattal zárul, megállapítva a jogellenes magatartást. Amint azt a bírósági ítéletekből láthattuk, a Bizottság eljárása nem zárja ki a nemzeti büntetőeljárás lefolytatását. Az immár tudott marasztaló határozat alapján a vállalkozásban és a kartell-megállapodásban résztvevő természetes személlyel szemben a Btk. 296/B § (1) és (2) bekezdéseibe ütköző, versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban megnevezésű bűntett miatt a magyar büntetőeljárás lefolytatható.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának büntető joggyakorlata

Az értekezés gondolati rendszere három újszerű megközelítést tartalmaz. Az egyiknek az az oka, hogy az elkészítés utolsó időszakában lépett hatályba a Lisszaboni Szerződés, amely lényeges módon átalakította az Unió korábbi intézményrendszerét és döntéshozatali mechanizmusát. Az ezt megelőző nagy gondolati ívű monográfiák (a szerzők elsősorban Karsai Krisztina és Ligeti Katalin) illetőleg mélyreható tanulmányok és cikkek, végül pedig széleskörben bemutatott jogesetek valamennyien a Lisszaboni Szerződést megelőző esztendőben íródtak. A szerző tehát abban a helyzetben volt, hogy a Lisszaboni Szerződést követően elsőként szólaljon meg.

Az értekezés csaknem egyharmad részében az Emberi Jogok Európai Egyezményével, pontosabban az Emberi Jogok Európai Bíróságának (korábban a Bizottságnak is) a működésével és ítélkezésével foglalkozik. Az ítélkezés kapcsán az Egyezménynek csak néhány cikkét tárgyalja, azokat amelyek büntetőjogilag jelentősek. Ezek: a joghatóságról szóló első cikk, az élethez való jogról szóló második cikk, a kínzás tilalmáról szóló harmadik cikk, a szabadsághoz és biztonsághoz való jogról szóló ötödik cikk, a tisztességes tárgyaláshoz való jogról szóló hatodik cikk és a büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül címet viselő hetedik cikk. (Ez utóbbi zárja magában a súlyosabb büntetőjogi rendelkezés visszaható hatályának a tilalmát.) Az említett cikkekkel összefüggő határozatok a büntetőjogi tárgyú ítélkezésnek a legfontosabb pillérei, olyanok amelyek az adott eseten túl általános érvényüként is megjelennek. Figyelemmel arra, hogy a Strasbourg-i jog esetjog, a pillérben szereplő határozatok mintegy „precedensként” is érvényesülnek. Egyben arra törekedtem, hogy olyan határozatokat is ismertessek, amelyek hatottak, illetőleg hatnak a magyar büntetőpolitikára is.